

Yttrande över betänkandet Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten (SOU 2016:71)

Sammanfattning

Valprovsningsnämnden (VPN) yttrar sig över de delar i betänkandet som direkt påverkar nämndens arbete. VPN tillstyrker utredningens förslag utom vad gäller incidentrapportering, där nämnden förordar införandet av en sådan funktion, samt det förstärkta skyddet för valhemligheten, där nämnden avstyrker förslaget att valsedlarna ska placeras innanför valskärmarna.

4.3.1 Vilka förutsättningar ska gälla vid omval?

Utredningens förslag syftar till att vid ett omval ska, så långt det är möjligt, samma förutsättningar gälla som vid det ordinarie valet. Omval bör ske inom så kort tid som är praktiskt möjligt och lämpligt. Samtidigt ska grundläggande demokratiska principer värnas och ett högt valdeltagande eftersträvas. Omval måste vidare kunna genomföras säkert till undvikande av avvikelse från valordningen. Utan att ta ställning till varje enskilt förslag i den del av betänkandet som avser snabbare omval instämmer VPN i dessa utgångspunkter vilka ligger till grund för utredningens överväganden om revidering av nuvarande system för omval.

4.3.3 Förutsättningarna för att delta i ett omval för partier och kandidater

Ett partis anmälan av kandidater för ett visst val ska enligt förslaget gälla även i händelse av omval. Nya kandidater kan inte anmälas. Det konstateras att det handlar om att reglera en undantagssituation. Vissa kandidater som upptas på listan kan ha flyttat från omvalskretsen eller ha blivit invalda i en annan valkrets varför de inte kan utses.

VPN tillstyrker förslaget i denna del. Nämnden önskar dock dra uppmärksamheten till att det kan hända att en kandidat som är upptagen på ett partis valsedel kan ha bytt parti sedan han eller hon anmäldes. Förslaget får som konsekvens att partiet inte kan förhindra att personen trots detta kan väljas in på ett av partiets mandat.

4.3.5 Handläggningen av överklaganden m.m.

Flera av förslagen har sin grund i VPN:s rapport Erfarenheter av prövningen av överklaganden i 2010 års allmänna val. Betydande tidsvinster och minskad administration kan enligt nämndens mening uppnås genom de föreslagna ändringarna i 14 kap. 25 § och 15 kap. 5-9 §§ vallagen.

Offentliggörandet av valresultatet och överklaganden

VPN instämmer i att offentliggörandet av resultatet av riksdagsvalet och val till Europaparlamentet i Post- och Inrikes Tidningar är en onödigt omständlig ordning utan särskilda fördelar. Förslaget i betänkandet följer vad som gäller för landstings- och kommunalvalen, dvs. att protokollen läggs fram för granskning. VPN anser att detta är en rättssäker och beprövad ordning. På motsvarande sätt finns, såsom anförs av utredningen, klara fördelar att även kungörelse av de överklaganden som kommit in sker på ett förenklat sätt. VPN tillstyrker utredningens förslag.

Överklagande av val ska ges in till Valprovsnämnden

VPN välkomnar förslaget att överklagande av val ges in till nämnden istället för till beslutsmyndigheten. Därmed kan handläggningen i VPN inledas snabbare. Nuvarande ordning är onödigt tidsödande och förslaget väntas ge effektivitetsvinster.

Envars rätt att yttra sig över överklaganden tas bort

VPN tillstyrker förslaget att envars rätt, enligt 15 kap. 8 § 3 st. vallagen, att yttra sig över överklaganden tas bort. Nämnden har i sin rapport avseende 2010 års allmänna val, till vilken refereras i betänkandet, tidigare påtalat att bestämmelsen inte fyller någon praktisk funktion. VPN instämmer i bedömningen att den föreslagna ändringen inte innebär några nackdelar för medborgarnas möjlighet till insyn i processen samtidigt som handläggningen kan påskyndas.

Incidentrapportering i samband med val

Utredningen tar i betänkandet ställning till Valmyndighetens bedömning (Valmyndighetens rapport 2011:1, Erfarenheter från valen den 19 september 2010, s. 25f) att det bör införas ett enkelt sätt att anmäla incidenter vid röstmottagningen utan att för den skull överklaga valresultatet. Valmyndigheten hänvisar i rapporten bl.a. till det stora antalet skrivelser som inkommer från allmänheten med synpunkter, klagomål och förbättringsförslag och där det kan vara svårt att avgöra om det rör sig om överklaganden eller inte. Utredningen gör bedömningen att det saknas behov av en dylik incidentrapportering och föreslår att det i stället bör informeras om att valförrättarna finns till hands i vallokalen för frågor och förtydliganden.

VPN delar inte utredningens bedömning. Enligt nämndens mening finns det klara fördelar med en incidentrapportering, både för att ta till vara allmänhetens engagemang och för att undvika att oklara skrivelser påverkar handläggningens effektivitet.

5. Förstärkt skydd för valhemligheten

Utredningen har lämnat förslag till hur valsedlar ska tillhandahållas i anslutning till ett röstmottagningsställe. Olika alternativ har utretts och i betänkandet görs en sammanvägning av deras respektive för- och nackdelar. En lösning förordas där valsedlarna genom valnämndens försorg placeras innanför valskärmen. Samtidigt föreslås att valnämndernas kontroll över ordningen vid röstmottagningsställena stärks och att det görs informations- och utbildningsinsatser.

VPN konstaterar utifrån sin erfarenhet av valöverklaganden att det förekommit försök till sabotage i samband med valen, t.ex. genom att valsedlar plockats bort eller placerats otillgängligt. Detta är alltså ett konkret problem som måste beaktas i sammanhanget. Nämnden har endast handlagt ett fåtal ärenden som rört bevarandet av valhemligheten med anledning av valsedlarnas placering.

Nämnden ser svårigheter och risker med den föreslagna ordningen där ett stort antal valsedlar ska tillhandahållas bakom varje skärm. Utredningen berör endast kortfattat den ökade risken för sabotage och att det öppnas möjligheter att plocka bort valsedlar eller på annat sätt skapa oordning när insyn saknas. Ett stort ansvar läggs på röstmottagarna som skulle få uppgiften att övervaka att inga valsedlar tagit slut och att oegentligheter inte ägt rum. Utredningen bedömer att en sådan kontroll måste ske regelbundet. Frågan är, enligt nämndens mening, om det inte rentav är så att kontrollen måste ske efter varje väljare för att försäkra sig om att sabotage inte förekommit och att valresultatet därmed inte kan ifrågasättas. Inte minst i de fall då det rör sig om uppemot 80 valsedlar bakom varje skärm tar det tid att kontrollera att valsedlar av ett visst slag inte tagits bort eller gömts. Det torde påverka bl.a. flödet i vallokalen och behovet av bemanning.

Utredningens uppdrag och förslag i denna del följer av synpunkter som riktats mot den nuvarande svenska ordningen av bl.a. internationella valövervakare. VPN gör dock bedömningen att nuvarande ordning allmänt sett fungerar väl, något som bekräftas av de valöverklaganden nämnden haft att handlägga. Sabotage där valsedlar tas bort eller göms upptäcks snabbt med befintligt system. Väljarna har möjlighet att ta med valsedlar hemifrån eller att ta flera sedlar för att dölja sin valhemlighet.

Vid en avvägning mellan fördelarna och nackdelarna med utredningens förslag överväger enligt nämndens mening nackdelarna. VPN avstyrker därför förslaget i denna del.

På Valprovsnämndens vägnar

Annika Sandström
Ordförande

Anders Dölling
Föredragande